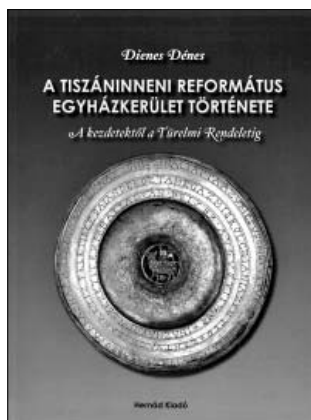

KÖNYVESPOLC

REFORMÁTUS EGYHÁZTÖRTÉNET KÉT KÖTETBEN

A Sárospatakon 2002-ben megalakult Hernád Kiadó elsősorban protestáns témakörbe tartozó kiadványokat jelentet meg. Addig már több tucatnyi, nyomdai szempontból is igényes, reprezentatív kiadványa látott napvilágot. A református egyháztörténet körébe tartozó könyvek közül a most ismertetésre kerülő monumentális köteteken kívül feltétlenül fontosnak véljük még néhány kiadványnak a megemlítését. Debreceni Ember Pál klasszikus művét (*A magyarországi és és erdélyi református egyház története*) magyar fordításban adták ki. Alapvető fontosságúak az alábbiak. *A Rákóczi-család a Sárospataki Református Kollégiumban őrzött dokumentumok tükrében; I. Rákóczi György bibliája* (hasonmás kiadás); *Miskolci Csulyak István peregrinációs albuma; Reformátorok nyomában*. Dienes Dénes és munkatársai: *Fejezetek amagyar reformáció századából*. A teológiai akadémia hallgatói számára íródott Dienes Dénes *A kezdetektől a reformációig*, ill. *A reformáció c. egyháztörténeti áttekintése*. Alapműnek számít *A sárospataki református kollégium története* és *A sárospataki református jogakadémia története*. Fontosak még a következők. Kónya Péter: *Szlovák reformátusok a XVI–XVIII. században*; Dienes Dénes: *„Elveszett és megtaláltott”*. *Tanulmányok az Oroszországból származó sárospataki ritkaságokról*.

Dienes Dénes kötete a reformáció kezdetétől a II. József által kiadott türelmi rendeletig (1781) foglalja össze annak a térségnek a reformációját, amely Tiszáninneni Református Egyházkerület néven vált református igazgatási egységgé. Beletartozott Heves, Gömör és Kis-Hont, Borsod, Abaúj és Torna, Zemplén és Ung vármegye területe. 1609-ben Sáros vármegye kevés reformátusa is Tiszáninnenhez (Abaújhoz) csatlakozott.

Dienes Dénes a korábbi kutatások eredményeit felhasználva, s azokat a saját kutatásaival kiegészítve, a korábbi adatokat nem ritkán átértékelve mutatja be azt a XVI. század évtizedeiben zajló folyamatot, amely a katolikus egyház megreformálását célzó kezdeményezésektől elvezetett a lutheri mozgalomig, amely Magyarországon eleinte kifejezetten a németekhez kötö-

dött, majd következett a svájci mozgalom, amelynek eredménye a református irányzat létrejötte lett. Kitér a szentháromságtagadó (unitárius) irányzat hatására is. A korábbi szakirodalom egyes állításait cáfolva határozottan megállapítja, hogy a reformáció terjedése soha nem a nagybirtokosok hatalmi nyomásához köthető, hanem a települések (falvak, mezővárosok) lakosságának önkéntes választásának eredménye.

A XVI. század lelkipásztorainak adatai meglehetősen hézagosan maradtak fenn. Általában 2–3 község jutott egy-egy lelkészre, akiknek többsége a mezővárosokból került ki, az onnan származók, akiknek tudását a színvonalasabb iskolák alapozták

meg, jutottak el nagyobb számban külföldi egyetemekre.

Az 1549-es és az 1598-as összeírások alapján közli az egyes vármegyék lakosságának becsült számát, kiemelve külön a jelentősebb települések adatait.

Közli a Tiszán inneni vármegyék valamennyi egyházközsége (anyaegyház, leányegyház) adatsorát, kitűnő térképeket mellékelve. Kitér az egyházközségek életének bemutatására (templomok, parókiák, iskolák, istentisztelet, szentségek, temetés, házasságkötés, egyházfegyelem). Közli az 1674-ben perbe fogott Tiszán inneni református prédikátorok névsorát és sorsuk alakulását.

A XVII. század végétől 1711-ig a kuruc mozgalom és a Habsburg-haderő összecsapásai, a fegyveresek hatalmaskodásai az egyház életében is kemény megpróbáltatásokkal jártak. A szatmári béke után is nehéz évtizedeket éltek meg a református hívek és a papság. Mária Terézia uralkodásának időszakában sem igen mérséklődött a protestánsellenes uralkodói irányzat.

A név- és helymutató megkönnyíti az olvasó dolgát, ha adatokat keres. A képanyag jó minőségű, bár lehetne bőségesebb is.

Az Ugrai János által írt kötet az 1781 és 1859 közötti időszakot tekinti át. Tematika-ilag igazodik az előző műhöz, de korántsem használta ki a sárospataki kollégium levéltárában és tudományos gyűjteményeiben található jelentős mennyiségű dokumentumanyagot, amelynek nagy része az utóbbi évtizedekben megjelent mintaszerű segédletek révén könnyűszerrel kutatható lett volna.

Itt szükséges megemlítenünk azt a tényt is, hogy a Sárospataki Református Kollégium az utóbbi évtizedekben – a politikai változások után – korszerű, jól felszerelt tudományos műhellyé vált, míg 1989 előtt csak megtűrt intézmény lehetett. Jelentősen gyarapodott, napjainkban már több mint félmillió kötetet számlál a Nagykönyvtár, vásárlások és adományok révén, megkezdődött a legfontosabb művek digitalizálása,

készül a számítógépes katalógus, könyvkötő- és könyvrestaurátor-műhely is létesült. Sárospatak ismét dicső múltjához méltó egyházi, tudományos és pedagógiai központtá vált.

A vármegyék egyházföldrajzi áttekintése meglehetősen elnagyolt. A közölt színes vármegyeterképek erőteljes kicsinyítésük miatt voltaképpen használhatatlanok. Az egyházkerületi és gyülekezeti élet, az egyházkerületi társadalom bemutatása, vagy az iskolák vonatkozásában a szerző elsősorban a konfliktusokat emeli ki. Különösen hiányoljuk az egyházi építkezések bemutatását. A XVIII. században kezdődött, s a XIX. század első felében erőteljesebben folytatódott egyes régi, középkori eredetű templomok megújítása, vagy helyettük újak emelése, sorra épültek iskolák és lelkészlakók is. Ehhez a kötethez is tartozik név- és helymutató. A közölt képanyag jó minőségű, de kevés, holott ehhez a korszakhoz sokkal könnyebb illusztrációs anyagot találni, mint a korábbi századokhoz.

Reméljük, hogy a megkezdett sorozat folytatódni fog, és a legutóbbi másfél évszázad történetének összefoglalását is olvashatjuk.

E két kötet az egyházmegye története iránt érdeklődő nagyobb közönség részére is nagy élményt jelenthet, mert sokkal olvasmányosabb, érdekesebb (és újszerűbb), mint az eddig megjelent régebbi és újabb összefoglalások. Bár valamennyi egyházmegyénkről mielőbb hasonló jellegű kiadványok jelenhetnének meg. Csak remélni tudjuk, hogy 10 ezer forintot meghaladó ára ellenére minél több könyvtárunkba eljuthatnak ezek a kötetek.

(*Dienes Dénes: A Tiszáninnyi Református Egyházkerület története. A kezdetektől a Türelmi Rendeletig. Ugrai János: A Tiszáninnyi Református Egyházkerület története. A türelmi pátenstől a protestáns pátenstig. Hernád Kiadó, Sárospatak, 2017. 506 + 300 oldal*)

Csorba Csaba